ATÂ BİN EBÎ REBÂH

Tabiînin büyüklerinden tanınmış bir fıkıh ve hadîs âlimi. 27 (m. 647) târihinde doğup, 114 (m. 732) senesinde vefât etti. Babasının ismi Eslem veya Sâlim'dir. Annesinin isminin Bereke olduğu söylenir. Yemen'de, Cened denen bir yerde doğduğu, Mekkeli Cümeh veya Fihr kabilesinin âzâdlısı olduğu rivâyet edilir. Mekke-i Mükerreme'de doğup, yine orada vefât etti. Zamanında, Mekke-i Mükerreme'nin müftîsi ve en büyük hadîs-i şerîf âlimi idi. İbn-i Abbâs, İbn-i Ömer, İbn-i Amr, İbn-i Zübeyr, Muâviye, Üsame bin Zeyd, Câbir bin Abdullah, Zeyd bin Erkâm, Abdullah bin Sâip el-Mahzûmî, Akîl bin Ebî Tâlib, Ömer bin Ebî Tâlib gibi büyük zâtlardan (r.anhüm ecmâin) hadîs-i şerîf rivâyet etti. Ondan da, oğlu Ya'kûb, Ebû İshâk Sebîî, Mücâhid, Zührî Eyyüb Sahtiyanî, Ebû Zübeyr, Hakem bin Uteybe, A'meş, Evzâîve daha başka âlimler (r.aleyhim) hadîs-i şerîf bildirmişlerdir.

Âlimlerin, onun hakkında buyurdukları: İbn-i Sa'd: "Mekke-i Mükerremeliler fetvâ almak için Atâ bin Ebî Rebâh ile Mücâhid'e giderlerdi. Fakat, Atâ bin Ebî Rebâh'a gidenler daha fazla idi. Fıkıh ilminde derin, çok hadîs-i şerîf rivâyet eden ve sika (rivâyetlerine güvenilen ve itimad edilen) bir âlimdir."

Hâlid bin Ebî Nevf: Atâ bin Ebî Rebâh anlattı: "Sahâbe-i kirâm'dan (r.anhüm) ikiyüz tanesine yetiştim. İbn-i Abbâs'ın (radıyallahü anh): "Ey Mekkeliler! Aranızda bulunan Atâ bin Ebî Rebâh'ın kıymetini iyi biliniz" buyurduğunu duydum.

Ebû Âsım Sekafî: Ebû Ca'fer'in, "Atâ bin Ebî Rebâh'a iyi yapışınız. Ondan çok istifâde ediniz" buyurduğunu nakletti.

İbn-i Cüreyc: "Atâ bin Ebî Rebâh, ta'dîl-i erkâna riâyet edip, rükû' ve secdeleri, aralarında tumânîneti (namazda biraz hareketsiz kalmayı) gözeterek, çok güzel ve mükemmel namaz kılardı."

Abdullah bin İbrâhîm bin Ömer bin Keysân, babasından nakletti: "Emeviler zamanında idi. Birisi "Müslümanlara, ancak Atâ bin Ebî Rebâh gibi âlimler fetvâ verebilir" diyordu.

Abdülazîz bin Refi: Atâ bin Ebî Rebâh'a bir mesele soruldu. "Bilmiyorum" dedi. Kendi görüşüne göre bir şeyler söyleyiversen olmaz mı? dediklerinde, "Böyle bir şey için Allahü teâlâdan haya ederim" cevâbını verdi.

İbn-i Hibban: O, Tabiînin büyüklerinden, verâ sahibi (şüphelilerden çok sakınan) fazîlet ve ilim ehli bir zâttır.”

Seleme bin Küheyl: “Şu üç zâtın, ilmi, Allahü teâlânın rızâsı için, istediğini gördüm. Bunlar Atâ, Mücâhid ve Tâvus’tur (r.aleyhim). Ebû Muâviye Magribî: “Atâ bin Ebî Rebâh’ın alnında secde izleri açıkça görülüyordu.” dedi.

Atâ bin Ebî Rebâh’ın rivâyet ettiği hadîs-i şerîfler.

Zeyd bin Hâlid el-Cühenî rivâyet etti: Resûlullah efendimiz buyurdu: “Allah yolunda savaş için bir askeri donatan veya o dönünceye kadar çoluk çocuğuna kendisini aratmayacak şekilde yardımcı olan kimseye, Allah yolunda savaşa gidenin sevâbı kadar mükâfat verilir. Fakat savaşa gidenin sevâbından hiç birşey eksilmez. Hacca giden birinin ihtiyâçlarını temin eden veya o dönünceye kadar, çoluk çocuğuna, kendisini aratmayacak şekilde göz kulak olan kimse, hacca giden o şahsın sevâbı kadar sevâb kazanır. Ancak, hacca gidenin sevâbından birşey eksilmez. Yine bir oruçluya iftar ettirene de, onun sevâbı kadar sevâb verilir.”

Ebûd-Derdâ’dan rivâyet etti: Ben Ebû Bekir’in (radıyallahü anh) önünde yürürken, Resûlullah (aleyhisselâm) beni görüp, “Ebû Bekir’in önünden mi yürüyorsun. Resûllerden ve Nebilerden sonra, Ebû Bekir’den daha üstün bir kimse üzerine güneş doğup, batmamıştır” buyurdu.

Câbir’den (radıyallahü anh) rivâyet etti: Resûlullah (aleyhisselâm) şöyle buyurdu: “Kim bir kimseye (Bu şahıs kâfir bile olsa) öldürmeyeceği husûsunda te’mînât verip de, sonra onu öldürürse, Cehennem o kimseye vâcib olur.”

“Sahur yemeğini yiyiniz. Çünkü, sahur yemeğinde bereket vardır.”

İbn-i Zübeyr bize hutbe okurken, Resûlullah’ın (aleyhisselâm) şöyle buyurduğunu bildirdi: “Benim bu mescidimde kılınan bir namaz, Mescid-i Haram müstesna, diğer bütün mescitlerde kılınan bin namazdan daha üstündür.”

Abdullah bin Ömer (radıyallahü anh): “Resûlullah’a (aleyhisselâm) “Yâ Resûlallah! İlim kaydedilir mi?” diye sorunca “Evet” buyurdular. “Onun kaydedilmesi nasıl olur?” diye sordum.“Yazmakla” buyurdular.

Abdullah bin Amr rivâyet etti. Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdu ki:

“Erkeklere benzeyen kadınlar, kadınlara benzeyen erkekler bizden değildir.”

İbn-i Ömer’den rivâyet etti: Habeşli birisi, Peygamber efendimize geldi. Resûlullah’a (aleyhisselâm) bir şey soracaktı. Bunun üzerine Peygamber efendimiz “Soracağını sor”buyurdu. O zât “Yâ Resûlallah! Sen, sûretinin ve renginin güzelliği ve Peygamber olmanla bize üstün kılındın. Eğer, ben senin bildirdiğin gibi îmân eder, senin bildirdiğin gibi ameller yaparsam, seninle beraber Cennette olur muyum?” diye sordular. Resûlullah (aleyhisselâm) “Evet” buyurdular. Resûlullah (aleyhisselâm) yine şöyle buyurdu: “Kim, lâ ilahe illallah derse, bu yüksek söz sebebiyle, Allahü teâlânın katında söyleyen için bir vaad vardır. Kim “sübhânallahi ve bihamdihî” derse, onun için yüzyirmidörtbin iyilik yazılır.”

İbn-i Ömer rivâyet etti: Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdu: “Kıyâmet günü, miskten bir tepecik üzerinde üç kişi bulunur. Bunlar, insanlar korktuğu zaman korkmazlar. Birisi: Kur’ân-ı kerîmi öğrenip, sırf Allahü teâlânın rızâsını ve O’nun vereceği mükâfatları düşünerek cemâate imam olur. Diğeri; her gün beş namaz vakti için beş kerre Allahü teâlânın rızâsı için ezan okuyan, sonuncusu: Bir köledir ki, köle oluşu, onu, Rabbine ibâdetten alıkoymamıştır.”

“Bir müslümanın diktiği ağacın meyvesinden yenildiği zaman, bu onun için sadaka olur. Yine ağaçtan çalınan meyva da onun için sadaka olur. Vahşi hayvanların yediği de o kimse hesabına bir sadaka olur. Kuşların yediği de sadaka olur. O ağacın meyvesinden herkesin yediği; diken için sadaka olur.”

“Hiçbir kadın uzak bir yere yanında zevci veyahud bir mahremi bulunmadıkça sefere çıkmasın.”

İbn-i Abbâs’dan rivâyet etti. Peygamber efendimize “Kimin kırâati daha güzeldir?” diye sorulunca, “Okuduğu zaman, Allahü teâlâdan korktuğunu gördüğün kimsenin kırâati” buyurdu.

“Eğer Ademoğlunun, iki vadi altını olsaydı, yine üçüncüsünü isterdi. Ademoğlunun karnını topraktan başkası doyuramaz. Allahü teâlâ, tevbe edenlerin tevbesini kabûl eder.”

Atâ bin Ebî Rebâh hazretleri buyurur ki:

“Kim Allahü teâlânın anıldığı bir mecliste bulunursa, Allahü teâlâ, onun bu meclisini, on kötü meclisine karşı keffâret yapar. Eğer bir kimse, Allahü teâlânın rızâsı peşinde olursa, bu hareketi bulunduğu yediyüz kötü meclise keffâret olur.”

Atâ bin Ebî Rebâh'a: "Zikr meclisi nedir?" diye sordum. "Namaz nasıl kılınır, oruç nasıl tutulur, nikâh nasıl yapılır, alışveriş nasıl olur, abdest ve gusül nasıl alınır, helâl ve haram, gibi meselelerin konuşulduğu meclistir" cevâbını verdi.

Atâ hazretlerine soruldu: Kullara verilen en kıymetli şey nedir?" O da: "Dini bilmektir" cevâbını verdi.

Atâ bin Ebî Rebâh: "Ey kardeşimin oğlu! Sizden öncekiler, dünyâya ve âhirete fâidesi olmıyan boş sözü sevmezler, Kur'ân-ı kerîmi okumak, Allahü teâlânın emir ve yasaklarını Resûlünün sünnet-i seniyyesini okuyup, öğrenip, bunlardan ve ihtiyâç halinde konuşmaktan başkasını boş söz ve fuzûli iş kabûl ederlerdi" buyurdu.

Halife Abdülmelik, hac için Mekke'ye gitmişti. Atâ bin Ebî Rebâh hazretleri de o sırada Mekke-i Mükerreme'de bulunuyordu. Halifenin geldiğini duyunca, onunla görüşmek istedi. Bu görüşmeyi Esmaî şöyle anlatır: Halife Abdülmelik, devletin ileri gelenleriyle birlikte oturuyorlardı. O sırada Halifeye, Atâ bin Ebî Rebâh'ın içeri girmek istediğini haber verdiler. Bunu duyan Halife hemen ayağa kalkarak, Atâ hazretlerini karşıladı. Elinden tutup, yanına oturttu. Halini hatırını sorup, gönlünü aldı. Ziyâretinin sebebini sordu. Bunun üzerine, "Ey mü'minlerin Emîri, şu mukaddes yerde, Harem'de Allah'tan kork, bu husûsa çok ehemmiyet ver" diye tavsiyede bulununca Halife, "Bu tavsiyenizi, yerine getirmek için bütün gücümle çalışacağım" dedi. Atâ hazretleri tekrar şu nasîhati yaptı: "Eshâb-ı kiramın, evlâdına iyi muâmele et. Onları incitme. Çünkü sen, onların vasıtasıyla bu makama gelebildin. Emrin altında bulunanların durumlarını da gözet, ihtiyâçlarını gider. Onları unutma. Kapıyı kilitleyip, onları kapı dışında bırakma." Atâ bin Ebî Rebâh (radıyallahü anh) nasîhatini yapıp, bitirdikten sonra, gitmeye hazırlanırken, Halife "Ey Ebû Abdurrahmân! Hep başkasının ihtiyâcından söz ettin. Sizin hiç ihtiyâcınız yok mu?" diye sorunca, "Ben, dileklerimi, her şeyin sahibi ve mâliki olan Allahü teâlâ'ya arz eder, O'ndan isterim. Burada size, müslümanların ihtiyâçlarını dile getirdim" deyince, Abdülmelik: "Zâten seni yükselten de bu hâlindir" dedi.

Atâ hazretleri, pek çok kimseye ve devlet adamlarına ders verirdi. Emevî halifelerinden Velid ve Süleymân bin Abdülmelik ondan ders alan talebeler arasındaydı. Süleymân bin Abdülmelik Atâ hazretlerinin huzûruna gelir, diz çöker hac ziyâretinin usûlünü, edeblerini öğrenip, sonra çocuklarına gider derdi ki: "İlme çalışınız. Ben, bilgisizliğim yüzünden bir kölenin huzûrunda diz çöküyorum. Yine Halife Velid bin Abdülmelik (86/m. 705-96/m. 715) rivâyete göre kapıcısına; "Kapıda dur ve yoldan geçen ilk şahsı, huzûruma getir. Onunla konuşalım." dedi. Kapa bir müddet bekledikten sonra Âta bin Ebî Rebâh'ın geçmekte olduğunu gördü, fakat tanımıyordu. Ona seslenip, "Emîr-ül-mü'minîn seni çağırıyor. İçeri buyur" dedi. Atâ hazretleri içeri girince; "Ey Velid! Selâmünaleyküm" dedi. Halife selâmı alıp, onunla sohbet etti. "Cehennem'de Hembeb adında bir vadi var. Zâlim hükümdârlar orada yanacaktır" buyurmasıyla Halife Velid, bayılıp yere düştü. Devrin âlimlerinden ve daha sonra halife olan Ömer bin Abdülazîz (radıyallahü anh), "Emîr'i öldürdün" deyince, "Ey Ömer! İş ciddidir. Zulüm kötü bir şeydir. Şakaya gelmez" buyurup, onunla müsâfeha etti. Ömer bin Abdülazîz daha sonra buyurdu: "Elimi öyle kuvvetli sıkmıştı ki, bir sene acısı elimden çıkmadı.

Atâ bin Ebî Rebâh (radıyallahü anh) gece namazlarına çok devam ederdi. Gece namazında iki yüz veya daha fazla âyet-i kerîme okurdu. Kırk sene boyunca mescidde ibâdet etti. Yetmiş defa hac yaptı. Ziyâret edildiği vakit "Zaman ne kadar da değişmiş, artık bizim gibiler ziyâret edilmeye başlandı" derdi.

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) El-A'lâm, cild-4, sh. 235

2) Tehzîb-üt-tehzîb, cild-7, sh. 199

3) Hilyet-ül-evliyâ, cild-3, sh. 310

4) Vefeyât-ül-a'yân, cild-3, sh. 261

5) Tabakât-ı İbn-i Sa'd, cild-2, sh. 386

6) Tam İlmihâl Se'âdet-i Ebediyye, sh. 344

7) Tabakât-ul-kübrâ, cild-1, sh. 39

ATÂ BİN MEYSERE EL-HORASÂNÎ

Tabiîn devrinin tanınmış, hadîs ve tefsîr âlimlerinden. Ebû Eyyûb, Ebû Osman, Ebû Muhammed, Ebû Sâlih Belhî künyeleri vardır. 50 (m. 670) senesinde doğup, 135 (m. 752)